

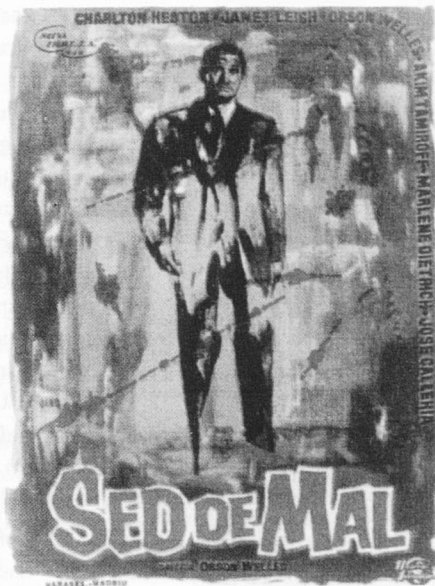
Cine i Literatura (1)

Antoni Figuera

Des del moment que cultura i societat, art i vida solen mantenir entre si un complicat sistema de relacions especulars dotades d'un elevat nivell de complexitat, ambigüitats i contradiccions, no hi ha dubte que l'anàlisi del teixit reticular pel qual travessen en el nostre segle el cine i la literatura intercomunicant-se entre si a través d'un trencadís i a la vegada resistent joc de miralls i reflexos, constitueix un dels més apassionants temes de debat del nostre temps.

Dues acostumen a ser les preses de posició més habituals al voltant del controvertit afer de les relacions entre LITERATURA i CINE, i totes dues, a parer nostre, igualment errònies. Una seria la dels qui, en nom d'un pretès —i pretensions— “purisme” cinematogràfic, o del que se sol denominar “l'específic filmic”, atribuir a certs directors o a determinades obres un mortífer last de retòrica literària o d'acadèmica literaturització de les imatges, oblidant que el cine en participa consubstancialment, d'aquest privilegiat “mestissatge” entre allò visual i allò verbal. Els que així opinen cauen a vegades en l'error d'oblidar l'extraordinari potencial de visualització que de vegades ostenta la paraula, confonent-la amb la vana xerrameca o el monocorde recitat d'un text. En el cas dels qui fiquen en un mateix sac, per posar-ne només un exemple, un admirable Joseph Mankiewicz al costat d'un insuportable Zeffirelli. Les obres d'aquest darrer donarien la raó als qui pensen així (recorden el seu lamentable *Hamlet* amb Mel Gibson); però les del primer (i aquí tenim el seu extraordinari *Juli Cèsar* per testimoniar-ho) els desmentirien. Tot això donant per descomptat que en cine es pot prescindir d'“allò verbal” amb resultats òptims —Charles Chaplin i Robert Flaherty serien dos casos entre molts d'altres.

Una altra posició als antípodes de l'anterior és la d'aquells que, imbuïts de la idea d'una suposada superioritat de la literatura sobre el cine —apologistes del “purisme” literari, del *faux prestige* que encara gaudeix la lletra impresa en determinats cercles —li neguen al cine el pa i la sal, abominen de les seves sospitoses “impureses”; i encara en els casos més obvis d'excepcionals operacions d'“empelt” d'allò teatral o novel·lesc a allò cinematogrà-

fic no deixen de murmurar a la més mínima ocasió que se'ls presenta: “Sí, d'acord, però s'ha de reconèixer que és molt millor l'obra original”... Oblidant que, si bé és cert que la història dels successius “trasvasaments” d'un àmbit a l'altre, n'és plena d'autèntiques “massacres”, no és menys cert el fenomen contrari: d'un material literari infame es poden “extreure”, com si d'una autèntica operació alquímica es tractàs, autèntiques obres mestres. En aquest sentit, l'exemple més a mà sol ser el de citar Orson Welles, que va recórrer a l'anomenada “literatura de quiosc” per rodar *La dama de Shangai* o *Sed de mal*.

Davant d'aquestes dues actituds —autèntics Scila i Caribdis de l'extremat “purisme” cinematogràfic o literari segons es decanti per l'una o l'altra— ens sembla oportú defensar una tercera opció: la de considerar el CINE i la LITERATURA com a dos mitjans d'expressió cultural i artística totalment interdepenents l'un de l'altre des del naixement del primer a finals del segle passat (igual que ho ha estat el CINE respecte de la música, la pintura o el teatre), ja que si per un costat és obvi el caràcter proteic o depredador que des dels seus començaments ha tengut el cine respecte de les altres arts, configurant-se con una “art total” integradora de molts diversos mitjans i formes d'expressió tant literaris com a visuals, tant espacials com a temporals; no és menys cert que, quan el cine va assolir la seva majoria d'edat, es varen anar invertint els termes de l'esmentada relació i la literatura —la novel·la i el conte especialment, i també el teatre— varen començar a incorporar al territori que li era propi tècniques narratives, procediments lingüístics, recursos formals específics de l'art de la imatge.

No cal dir que l'àmbit de reflexió més concreta des del qual resituar la relació entre tots dos és, per descomptat, el que correspon al terreny de les “adaptacions”: salt qualitatiu d'un mitjà d'expressió a l'altre ja sigui en sentit projectiu o regressiu (positiu o negatiu) segons els casos. Això ens du a demanar-nos: què es guanya, què es perd, què es conserva quan arriba el moment del bescanvi.